

Yantoq o'simligining kimyoviy tarkibi va dorivorlik xususiyatlari

Sadikova Muxayo Muratovna, t.f.n dotsenti

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

Rizoyeva Mushtariy Toyir qizi M55-23 KT magistri

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti.

Anotatsiya: *Quyoshli zaminimiz tuprog'ida unib o'sayotgan turli tuman dorivor hamda xom ashyo sifatida yetishtirilgan o'simliklar tabiatimiz boyligi sanaladi. Bu o'simlik sirasiga yantoq (Alhagi) ham kiradi. Bu o'simlik dukkakdoshlar oilasiga mansub ko'p yillik begona o't hisoblanadi dasht cho'llarda ko'p uchratishimiz mumkin. Ildizi kuchli rivojlangan bo'lib asosan yer osti suvlaridan foydalanadi.*

Аннотация: *Различные лекарственные и сырьевые растения, растущие на почве нашего солнечного края, – богатство нашей природы. К этому растению относится и алхаги.*

Annotation: *Various medicinal and raw plants growing on the soil of our sunny land are the wealth of our nature. This plant also includes alhagi. This plant is a perennial weed belonging to the leguminous family. uses groundwater*

Kalit so'z : *fitopreparat, alhagi pseudalhagi, flovanoïd, ekstrakt.*

Mamlakatimizda va butun dunyoda koronavirus pandemiyasi sharoitida oziq ovqat sohasiga yangiliklar kiritish zarur bo'lmoqda. bunga insonlar yoppasiga sog'lom ovqatlanishni ma'qul ko'rayotganidir. Ilgari ovqatlanishda to'yimlilik va qulaylik ustun bo'lgan bo'lsa, endilikda esa sog'lom maxsulotni ongli ravishda tanlashga e'tibor kuchaygan. Sog'lom ovqatlanishga bo'lgan talab shakarli va sun'iy konsentratli maxsulotlar, energetik va gazlangan ichimliklar iste'molini ham keskin tushirib yubordi. Buning o'rniga, butun dunyo bo'ylab fitopreparatlar va funksional maxsulotlarga qiziqish uyg'ongan. Shu sababli shifobahsh fitopreparatlar ishlab chiqarish uchun mahalliy dorivor o'simlik

resurslarini muntazam ravishda o'rganish kerak. Respublikamizda oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish davlat dasturi O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimini importga bog'liqligini kamaytirish va xavfsiz mahalliy mahsulotlar bilan ta'minlashga qaratilgan, shuning uchun yangi shartli fitopreparatlarning farmakologik va fiziologik tadqiqotlari, shubhasiz, dolzarb vazifadir. Bundan tashqari, o'simlik manbalaridan olingan moddalarga alkogolsiz ichimliklar ishlab chiqarish sanoati tomonidan talab ortib bormoqda. O'simlik metabolitlariga katta e'tibor ularning biologik faolligi turlarining ekologik xavfsizligi va inson organizmiga yomon ta'siri yo'qligi bilan bog'liq. Sabzavotlar, mevalar yoki rezavorlarning foydalari haqida gapirganda, biz odatda vitaminlar va minerallarni nazarda tutamiz. Biroq, organizm uchun yana bir muhim moddalar guruhi mavjud - flavonoidlar. Flavonoidlarning antioksidant (saratonga qarshi) xususiyatlari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. So'nggi yillarda flavonoidlarning yallig'lanishga qarshi ta'siri bo'yicha bir qator jiddiy monografiyalar va maqolalari chop etildi. O'simliklar juda ko'p muhim moddalarni olishning ajralmas manbai bo'lib, ular turli xil farmakologik faoliyatga ega va "struktura - faoliyat"ning muayyan o'zaro bog'liqligini aniqlash uchun ularning tuzilmalarini aniqlashni talab qiladi. Biologik faol moddalar manbalari sifatida Abu Ali Ibn Sino davridan buyon ma'lum bo'lgan va ma'lum kasalliklarni davolash uchun ishlatiladigan, ammo kichik kimyoviy biologik tadqiqotlar tufayli ilmiy tomonlari kam o'rganilgan Alhagi Adans (yantoq) o'simligi katta qiziqish uyg'otmoqda. Yantoq (Alhagi maurorum)- dukkaklilar oilasiga mansub bo'lgan o'simlik bo'lib, asosan suv taqchil hududlarda keng tarqalgan yovvoyi o'simlik hisoblanadi. Yantoq Iroqda topilgan Alhagi (Fabaceae) turkumining bir turi bo'lib, mahalliy aholi uni Aqual nomi bilan atashganlar. Bu o'simlik eng chuqur ildiz tizimiga ega bo'lib uning uzunligi 15 m gacha yetishi mumkin. Uning balandligi 1 m ni tashkil qiladi. O'simlik Evro Osiyo va Yaqin Sharqning mo'tadil va tropik mintaqalarida, Shimoliy Hindiston, Afg'oniston, Armaniston, Ozarbayjon, Shimoliy-G'arbiy Xitoy, Kipr, Eron, Iroq, Isroil, Iordaniya, Qozog'iston, Quvayt, Livan, Mo'g'uliston, Pokiston, Suriya, Tojikiston, Turkiya, Turkmaniston, O'zbekiston

va Rossiya. Xitoyda zavod asosan Xin Jiang Uyg'ur avtonom viloyatida tarqalgan. Hindistonda u asosan Gujarat, Panjob, Uttar-Pradesh va Rajastanning qurg'oqchil va quruq hududlarida uchraydi. Osiyo mintaqasida asosan O'zbekiston, Turkmaniston, Afg'oniston va Janubiy Qozog'istonda, Qizilqum, Qoraqum, Sirdaryo va Amudaryolar yaqinida, Tyan-shan va janubiy Pomir-Oloy tog' tizmalari bag'rlarida kech uchraydi. O'zbekiston hududida (Farg'ona, Sirdaryo, Jizzax, Buxoro, Qashqadaryo va boshqa hududlarda) qumli cho'llarda, tog' etaklarida chala cho'llar, to'qaylar, daryolar, kanallar va sug'orish ariqlari bo'yida, ekinzorlarda, lalmi va sho'r yerlarda o'sadi. Dunyo o'simlik dunyosida asosan yantoqning 7 ta turi mavjud: Alhagi pseudalhagi, Alhagi maurorum, Alhagi canescens, Alhagi, kirghisorum, Alhagi sparsifolia, Alhagi graecorum va Alhagi persarum. O'zbekiston hududida asosan Alhagi maurorum o'sadi. Bu o'simlik azaldan asosan chorvachilik uchun foydalanib kelingan. Bugungi kunda esa bu o'simlik tarkibi o'rganilganda shuni ko'rsatdiki bu o'simlik tarkibida alkaloidlar, terpeenoidlar, uglevodlar, to'yinmagan sterollar, triterpenlar, taninlar, uglevodlar, flavonoidlar, uglevodorodlar, lipidlar va fenolik birikmalar sinfiga kiruvchi 300 tadan ortiq birikmalar aniqlangan. O'zining noyob shifobaxsh xususiyatlari tufayli yantoq biotexnologiya laboratoriyasi mutaxassislari tomonidan olib borilayotgan dolzarb ilmiy izlanishlar mavzusiga aylandi.

Bugungi kunda tibbiyot amaliyotida O'zbekistonda keng tarqalgan mikro va nanokapsulalangan dori vositalari, dorivor o'simliklarning nanozarrachalaridan dorivor eritmalar yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda dunyo olimlari dorivor o'simliklarni mikrokapsulyatsiya qilish texnologiyasi muallifiga aylanishdi va mikro- va nanokapsulalar ko'rinishidagi namuna sifatida yantoq o'simligi tikanlari xomashyosi – uning suvli va qalin ekstrakti asosida ishlab chiqarish texnologiyasini ishlab chiqdilar. .

Ishlab chiqilgan preparatlar zamonaviy o'simlik tibbiyoti talablariga to'liq javob beradi va faqat tabiiy ingredientlardan ma'lum bir maqsadda yaratilgan, ayniqsa biologik barqaror va bo'yoqlarni o'z ichiga olmaydi va tonik xususiyatlarga ega faol moddalarga boy. Biroq, mahalliy farmakologiyaning

o'sishiga yordam beradigan rivojlanishning asosiy xususiyati past narx bilan birlashtirilgan terapevtik va profilaktik xususiyatlarning oshishi hisoblanadi.

O'simliklarni maydalash va ekstraksiya qilinadigan aralashmani tayyorlash amaliyotiga asoslangan texnologiya oziq-ovqat sanoatida, lekin eng muhimi, dori vositalari ishlab chiqarishda qo'llanilishi mumkin. Bu, ayniqsa, butun dunyoda o'simlik tibbiyotiga bo'lgan qiziqish ortib borayotganini hisobga olgan holda dolzarbdir.

Ayni paytda O'zbekistonda ekologik toza dori vositalari ishlab chiqarish texnologiyalarini ishlab chiqish bo'yicha keng ko'lamli ishlar boshlab yuborilgan.

Hozirgi vaqtda o'simliklarni davolash - o'simliklar yordamida davolash va oldini olish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Dorivor o'simliklarning dorivor xususiyatlari turli xil tarkib va tuzilishdagi kimyoviy moddalar mavjudligi bilan bog'liq.

Aniq antimikrobiyal ta'sirga ega bo'lgan yantoq o'simligiga asoslangan preparatlar shamollash, gripp, tomoq og'rig'i, bronxit va yo'talni davolashda samarali.

Inson tanasiga terapevtik ta'sir ko'rsatadigan o'simlik materiallari asosida dori vositalarini ishlab chiqarish muayyan maqsadli mahsulotni yaratish imkoniyatini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Рахимов_Д.К._Бурашева_Г.Ш._Фармакологическое_и_химико-фармацевтическое_исследование___2018_г..pdf
2. Sulaymanova Z. A. et al. Synthesis and optical properties of some 3D metal complexes based on β -dicarbonyl ferrocene derivatives //Materials Today: Proceedings. – 2023.
3. Умаров Б. Б. е др. ЭПР спектроскопия комплексов меди (II) с ацел-ε ароелгедрагонаме формелпенанолена ε бенгоелуксусного альдегеда //Химия и химическая технология: достижения и перспективы. – 2018. – С. 149.1-149.4.

4. Садикова Мухаё Муратовна, and Сабирова Наргиза Нусратовна. "Состояние фрикционного взаимодействия хлопка-сырца с металлическими поверхностями" *Universum: технические науки*, no. 10-3 (103), 2022, pp. 48-51.

5. Муратовна С. М., Сабирова Н. Н. Состояние фрикционного взаимодействия хлопка-сырца с металлическими поверхностями //Главный редактор: Ахметов Сайранбек Махсутович, д-р техн. наук; Заместитель главного редактора: Ахмеднабиев Расул Магомедович, канд. техн. наук; Члены редакционной коллегии. – 2022. – С. 48.

Axborot manbaalari

1. <https://studfile.net/preview/1152683/page:13/>
2. www.ziyonet.uz
3. <https://farmf.ru/lekcii/metody-izucheniya-morfologii-bakterij/>
4. <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/076/349.htm>
5. www.molbio.ru